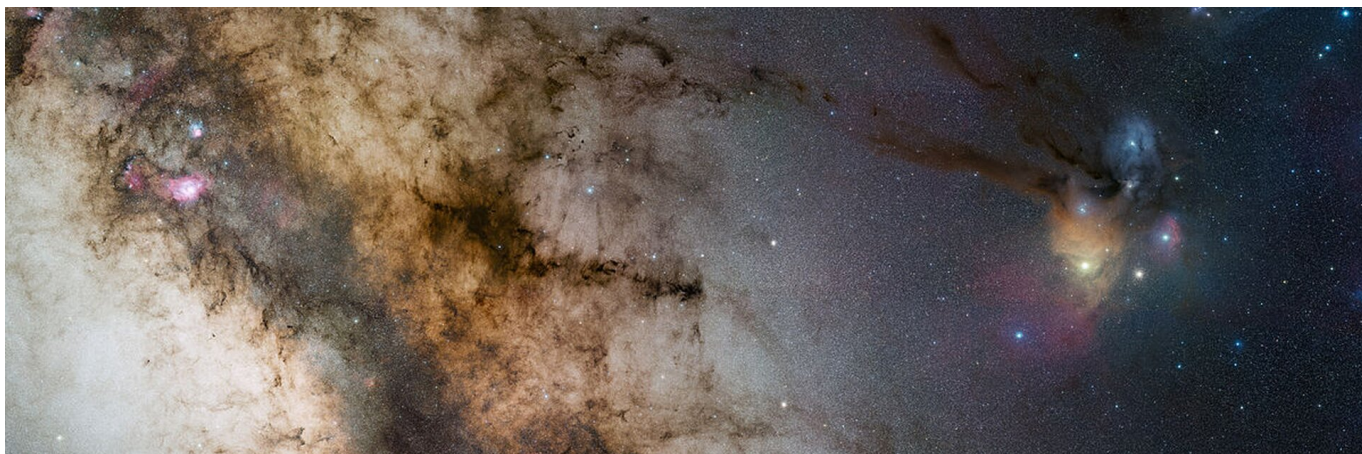

Hermeneutyka Paula Ricoeura

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Paul Ricoeur, *Konflikt hermeneutyk: epistemologia interpretacji*, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. J. Skoczylas, Warszawa 1985.
- Źródło: Paul Ricoeur, *Symbol daje do myślenia*, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. S. Cichowicz, Warszawa 1985.
- Źródło: Paul Ricoeur, *Symbol daje do myślenia (fragment)*, tłum. S. Cichowicz.

Hermeneutyka Paula Ricoeura

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy zgodzisz się, że motorem napędowym myśli filozoficznej jest podejrzliwość? Francuski filozof Paul Ricoeur podał na to szereg przykładów. Freud podejrzewał, że pod podszewką przyzwoitości kryją się mroczne instynkty, a Nietzsche – że chrześcijaństwo maskuje naturę niewolniczą. Demistyfikacja jest, jak się okazuje, sposobem filozofowania, ponieważ jest sposobem interpretacji. Ricoeur wyróżnił hermeneutykę kerygmatyczną, czyli wyłuskanie z komunikatu jego dosłownego znaczenia, i hermeneutykę podejrzeń, czyli próbę zajrzenia „pod podszewkę” komunikatu. Właściwym rozwiązaniem jest balansowanie między tymi dwiema drogami, czyli otwartość połączona ze sceptycyzmem.

Twoje cele

- Poznasz postać Paula Ricoeura.
- Dowiesz się, w jaki sposób Ricoeur badał znaczenie i sposoby interpretacji.
- Zrozumiesz, czym są znak, symbol i alegoria i czym się od siebie różnią.
- Przeanalizujesz różnice między hermeneutyką kerygmatyczną a hermeneutyką podejrzeń.
- Prześledzisz, w jaki sposób zanikanie symbolu powoduje kryzys mowy, który według Ricoeura jest źródłem kryzysu kultury.
- Przeanalizujesz wątek relacji kultury i cywilizacji u Ricoeura.

Przeczytaj

Paul Ricoeur

Żył w latach 1913–2005. Był francuskim filozofem, uważanym za jednego z najwybitniejszych myślicieli XX w. Urodził się w Valence (miasteczko we Francji). W wieku dwóch lat został sierotą (matka zmarła, a ojciec zginął podczas I wojny światowej), był wychowywany przez dziadków i ciotkę. Studiował filozofię na uniwersytecie w Rennes i na Sorbonie. Przed II wojną światową nauczał filozofii w liceach. Podczas wojny służył w armii francuskiej, ale większość czasu spędził w niewoli. Po wojnie doktoryzował się i rozpoczął pracę wykładowcy akademickiego najpierw na uniwersytecie w Strasburgu, a potem na Sorbonie, a także na uniwersytetach: w Nanterre pod Paryżem, Louvain, Genewie, Montrealu, Yale i Chicago. Głównym wątkiem badań Ricoeura była ludzka podmiotowość w relacji do rzeczy, innych ludzi i kultury. Opublikował kilkanaście ważnych książek tłumaczonych na kilkadziesiąt języków. Jego najważniejsze dzieła, które ukazały się w języku polskim, to: *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie* (1975), *Symbolika zła* (1986), *O sobie samym jako innym* (2005), *Życie aż do śmierci oraz fragmenty* (2008), *O interpretacji. Esej o Freudzie* (2009).

Dwie hermeneutyki

Z postacią Paula Ricoeura wiążą się co najmniej dwa istotne zagadnienia [hermeneutyczne](#). Pierwszym jest wyróżnienie dwóch typów hermeneutyk: **hermeneutyki kerygmatycznej** (słuchania) i **hermeneutyki podejrzeń (demistyfikacji)**. Rozróżnienie to bierze się z faktu, że każdy tekst może mieć sens jawny, pierwszoplanowy, i niejawny, ukryty, domniemany, który trzeba wydobyć.

Oto np. ktoś się do mnie uśmiecha. Jak mam rozumieć ten gest? W myśl hermeneutyki kerygmaticznej, interpretującej jawny tekst wypowiedzi, przyjmuję, zgodnie z oficjalnym, przyjętym w naszej kulturze sensem uśmiechu, że jest to przejaw sympatii i akceptacji tego, co robię, mówię lub kim jestem. Ale mogę też zastosować interpretację podejrzliwą, mianowicie przyjąć, że tej osobie o coś chodzi, uśmiecha się, żeby coś ode mnie uzyskać, a więc mogę domniemywać ukrytą intencję tego gestu pod intencją jawną.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Drugim było rozpoznanie i zbadanie hermeneutyki podejrzeń u trzech najważniejszych współczesnych filozofów.

((Paul Ricoeur

Konflikt hermeneutyk: epistemologia interpretacji

Chciałbym, dramatyzując nieco problem, pokazać, że w gruncie rzeczy w momencie, jaki nam przypada w dziejach, naszych dziejach wypowiadającej się i rozprawiającej ludzkości, jesteśmy podzieleni przez dwa wielkie style interpretacji. Pierwszy z nich to styl podejrzeń, styl demistyfikacji; chodzi tu o wszelkie hermeneutyki stworzone w wieku XIX pod wpływem Marksa, Nietzschego i Freuda, trzech wielkich mistrzów nowoczesnej hermeneutyki. Otóż wszystkich trzech łączy to, co nazwałem posługiwaniem się podejrzaniem; mianowicie zależało im raczej na rozplątaniu sensu, ukazaniu nam jego korzeni biologicznych, ekonomicznych lub osadzonych w zasadniczym zakłamaniu naszej woli mocy, jakby powiedział Nietzsche.

Źródło: Paul Ricoeur, *Konflikt hermeneutyk: epistemologia interpretacji*, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. J. Skoczylas, Warszawa 1985.

Zdaniem Ricoeura, każdy z „wielkich mistrzów podejrzeń” stosował własną strategię demaskacji ukrytych sensów. Nietzsche wykazał, że u podstaw chrześcijaństwa tkwi w istocie natura niewolnicza i to ona jest „prawdą” wszelkich chrześcijańskich gestów. Marks udowodnił, że za wszelkimi przejawami kultury feudalnej i kapitalistycznej ukrywają się w istocie konflikty i interesy natury ekonomicznej. Z kolei Freud dowiódł, że za naszymi pozornie kulturowymi gestami i obyczajami kryją się w istocie mroczne popędy.

Rozwój hermeneutyki podejrzeń doprowadził do kryzysu sensu i podważenia wiary we wszelki sens – wszystko stało się podejrzane, bo wszystko da się zakwestionować. Praca hermeneuty polega więc na zestawianiu ze sobą hermeneutyki podejrzeń i hermeneutyki kerygmaticznej oraz odbudowaniu wiary w sens.

Symbol

Szczególnym obszarem dociekań Ricoeura był [symbol](#). Podobnie jak jego poprzednicy, Ricoeur zastanawiał się nad kryzysem kultury. Jego źródeł upatrywał w kryzysie mowy, którego istotą jest zanikanie roli symbolu. Według filozofa, żyjemy w obrębie mowy niesymbolicznej. Człowiek zapomniał o [hierofaniach](#), o znakach [sacrum](#) – utracił poczucie przynależności do sacrum. Powodem tego jest z jednej strony [technicyzacja języka](#), a z drugiej – nieustanne cofanie się do prawdy pierwotnej, poszukiwanie bezwzględного punktu wyjścia. Ricoeur tymczasem uważał, że nie da się dotrzeć do początku, utrzymując koncepcję przyczynowości przedstawioną przez Hume'a, ponieważ nie uwzględnia ona wpływu ludzkiej jaźni. Twierdził, że każdy wcześniej ustalony porządek lub bieg rzeczy są zakłócone przez ludzkie działanie, które w jakiś sposób zakłóca ten porządek. W przeciwieństwie do filozofii poszukujących punktu wyjścia, jak u Kartezjusza czy Husserla, Ricoeur wyszedł od przyjęcia „mowy pełnej” i „od sensu już zastanego”. Założył, że prawda jest już w języku, że uobecnia się w symbolach. Jego zdaniem, sens jest jakby wyzwaniem i wezwaniem dobiegającym nas ze środka języka.

El Greco, *Zwiastowanie*.

Hierofania. Szczególnie często używał tego słowa w swoich pracach **Mircea Eliade** (1907–1986; wybitny religioznawca, autor wielu dzieł poświęconych tej tematyce). Wiąże się ono ze stosowanym przez tego religioznawcę wyróżnieniem dwóch odrębnych sfer rzeczywistości: sacrum (to, co święte) i profanum (to, co świeckie, doczesne). Z tej perspektywy hierofania to wszelkie akty ingerencji porządku sacrum w porządek profanum w postaci objawień, cudów oraz znaków.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Paul Ricoeur

Symbol daje do myślenia

Przemawia przez nas nie żal za zatopioną Atlantydą, ale nadzieja na odnowienie języka. Mając za sobą pustynię, którą stworzyła krytyka, chcemy znowu posłyszeć zwrócone do nas wezwanie.

Źródło: Paul Ricoeur, *Symbol daje do myślenia*, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. S. Cichowicz, Warszawa 1985.

Zadaniem refleksji hermeneutycznej nad symbolem jest odzyskanie dla nas mowy pełnej, „brzmienia bytu”, a przede wszystkim wymiaru sacrum. By wyjaśnić znaczenie symbolu, Ricoeur odróżnił go od zwykłego **znaku** i od **alegorii**. Zwykły znak ma charakter umowny i wskazuje na określony przedmiot konkretny bądź abstrakcyjny. Kiedy mówię słowo *kot*, wskazuję na konkretnego bądź abstrakcyjnego kota, o ile nie dodam, że mam na myśli coś innego. Alegoria opiera się zazwyczaj na nietypowym użyciu określonych słów w celu przekazania za pomocą skrótu jakiejś myśli czy obrazu. Kiedy np. Thomas Hobbes mówił, że „człowiek jest człowiekowi wilkiem”, chciał w ten sposób alegorycznie wyrazić pewną bardziej rozbudowaną myśl, którą każdy czytelnik byłby w stanie mniej lub bardziej trafnie zrekonstruować. Tymczasem symbol, który, jak to określa Ricoeur, daje do myślenia, ma dwa poziomy, dwie intencje – na pierwszym poziomie wskazuje dosłownie na określony przedmiot naturalny, jak plama, błędna droga czy brzemień, na drugim zaś odsyła nas do czegoś, czego, inaczej niż w przypadku alegorii, nie da się w pełni zrekonstruować słowami, co nas dotyka. Symbol odnosi człowieka do wymiaru sacrum. Ricoeur wyjaśnił to na przykładzie pojęcia plamy:

((Paul Ricoeur

Symbol daje do myślenia

[...] na tę intencjonalność pierwotną nakłada się intencjonalność druga, która wskazuje poprzez brud fizyczny pewną sytuację człowieka w obrębie sacrum; sytuacja ta, wskazana przez sens pierwszego stopnia, to właśnie zbrukanie, nieczystość; sens dosłowny i widoczny wskazuje więc poza sobą coś, co jest jakby plamą.

Źródło: Paul Ricoeur, *Symbol daje do myślenia*, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. S. Cichowicz, Warszawa 1985.

W odróżnieniu od porównania, dokonywanego z zewnątrz, symbol stanowi sam ruch sensu pierwotnego pozwalający nam uczestniczyć w sensie ukrytym i tym samym przyswoić sobie rzecz symbolizowaną, tak iż nie musimy już ogarniać podobieństwa rozumem. W tym właśnie znaczeniu symbol daje za pośrednictwem sensu dosłownego sens drugi.

Polecenie 1

Jaka jest różnica między wypowiedziami symbolicznymi i alegorycznymi? Jak można je wyjaśnić na przykładach?

Słownik

alegoria

(gr. *allegoreo* – mówię coś innego) postać, motyw lub fabuła mające poza znaczeniem dosłownym stały, umowny sens przenośny, mający oparcie w tradycji literackiej, kulturalnej, religijnej; sens alegorii jest ściśle określony i ustalony

demistyfikacja

(łac. *de* – od + gr. *mystes* – wtajemniczony + łac. *facio* – czynię) wykrycie i ujawnienie [mistyfikacji](#)

hermeneutyka

(gr. *hermeneutikos* – dotyczący objaśniania) dziedzina filozofii badająca wszelkie formy ekspresji, np. mity, symbole religijne, dzieła sztuki; praktyka i sztuka interpretacji (wyjaśniania, tłumaczenia, przekładania) oraz rozumienia tekstów mówionych i pisanych, religijnych (świętych) i świeckich (poetyckich, prawniczych), których sens jest obcy lub ukryty, oraz dziejów i kultury; podstawowa metoda rozumienia wytworów kultury przez duchowe zbliżenie się do nich

hierofania

(gr. *hieros* – święty + *phaínein* – ujawniać się, ukazywać się) termin z zakresu religioznawstwa, oznaczający ujawnianie się tego, co święte; każda manifestacja sfery sacrum w rzeczywistości świeckiej (profanum) rozpoznawana przez człowieka jako świętość

hermeneutyka kerygmatyczna

(gr. *kerygma* – ogłoszenie, proklamacja) w teologii przesłanie zbawienia zawarte w życiu, śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa; hermeneutyka kerygmatyczna opiera się na badaniu i interpretacji tekstów, biorąc pod uwagę tradycję, lecz postulując nowe spojrzenie na zjawiska literackie; zadaniem hermeneutyki kerygmatycznej jest eksponowanie ludzkiej historii przy jednoczesnym akcentowaniu najgłębszych egzystencjalnych doświadczeń osób przemawiających w utworze (podmiotu, narratora,

bohaterów), co ma dawać możliwość pełniejszego opisu głębokiej struktury utworu poprzez usytuowanie zjawisk literatury wobec rzeczywistości słowa

mistyfikacja

(gr. *mystes* – wtajemniczony + łac. *facio* – czynię) celowe wprowadzenie kogoś w błąd przez nadanie czemuś pozorów prawdy; też: to, co jest rezultatem takich zabiegów

profanum

(łac. *pro* – przed + łac. *fanum* – świątynia) termin religioznawczy używany na określenie sfery świeckiej; rzeczy świeckie będące przeciwieństwem rzeczy świętych

sacrum

(łac. *sacer* – święty, poświęcony) sfera rzeczy świętych; nieredukowalna do zjawisk pozareligijnych istotowa cecha rzeczywistości transcendentalnej

symbol

(gr. *symbolon* – znak rozpoznawczy) odniesienie do treści bezpośrednio nieujawnionych; mający sygnalizować ich istnienie; istotą symbolu jest nieprzetłumaczalność nieokreślonych i wieloznacznych treści, które w sobie niesie; nie sposób sprowadzić do jednego sprecyzowanego znaczenia, gdyż taka redukcja unicestwiłaby istotny sens symbolu

technicyzacja języka

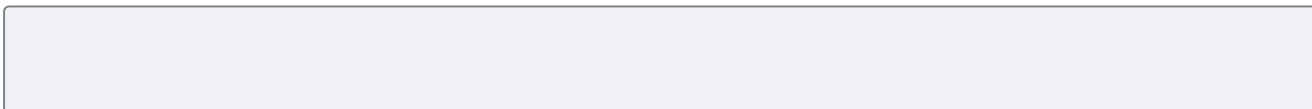
wprowadzanie usprawnień, nowych słów i zwrotów do języka w celu umożliwienia językowi opisanego współczesnego stanu nauki i technologii

znak

coś, czemu przypisuje się określone znaczenie, i co tworzy nierozzerwalny związek funkcjonalny pomiędzy formą i tym na, co wskazuje; związek między stroną znaczącą i oznaczaną jest motywowany konwencją lub umową

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i wyjaśnij własnymi słowami, w jaki sposób przebiega rozumienie symbolu w trzech kolejnych stadiach omawianych przez Ricoeura.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Pt5MleDs6>

Paul Ricoeur

Symbol daje do myślenia (fragment)

Nie istnieje symbol, który wzbudza zrozumienie bez jakiegokolwiek interpretacji. Jak więc to zrozumienie może należeć zarazem do symbolu i do czegoś spoza symbolu.

Dostrzegam trzy stadia tego „rozumienia”. Trzy stadia wytyczające drogę ruchowi, którego punktem wyjścia jest życie zamknięte w symbolach, punktem dojścia zaś myśl myślana dzięki symbolom, wywodzona z symboli.

PIERWSZE STADIUM: FENOMENOLOGIA

Pierwsze jest stadium, które można nazwać rozumieniem symbolu przez symbol, przez ogół symboli; jest to już pewien sposób pojmowania; ono to ogarnia, scala i nadaje obszarom panowania symboli spoistość świata. Jest to jednak tylko objaw życia oddanego symbolom, zamkniętego w symbolach.

Niechaj przykładem będzie sam *Traktat o historii religii*. Dla Eliadego rozumienie symbolu jest równoznaczne z umieszczeniem go w pewnej całości tego samego, co on rodzaju, lecz bardziej niż on rozległej, tworzącej ponadto system w płaszczyźnie, do której on należy.

W postępowaniu Eliadego można wyodrębnić kolejno kilka figur rozumienia [...].

Pierwsza figura rozumienia będzie polegała na wydobywaniu i zestawianiu wielu wartości tego samego symbolu. Weźmy na przykład symbol nieba: rozumienie tego

symbolu jest równoznaczne z doświadczeniem jego charakteru jako niewyczerpywalnego. To samo niebo stanowi transcendencję bezmiaru, oznakę ogólnego ładu, a zarazem porządku kosmologicznego, etycznego i politycznego. Rozumienie będzie powtórzeniem w sobie samym tej wielorakiej jedności, tej permutacji wszystkich wartości w obrębie tego samego tematu.

Stąd druga figura rozumienia. Będzie ona polegała na rozumieniu danego symbolu przez jakiś inny symbol; będzie ogarniała tym samym – podług prawa analogii intencjonalnej – coraz większy krąg pozostałych symboli, które wykazują pokrewieństwo z symbolem nieba: górę, wieżę, oraz wszystkie wysokości; stąd przechodzi się już łatwo do symboliki wstępowania w górę, uciążliwej wspinaczki, wędrówki, która znamionuje pospółu poemat Parmenidesa, anabazę Platońską, Pawłowe zachwycenie, opiewaną przez Plotyna i świętego Augustyna ekstazę, wreszcie drogę na górę Karmel.

A oto trzecia figura rozumienia. Dany symbol rozumieć się będzie przez jakiś obrzęd i mity, a więc przez inne przejawy *sacrum*. W ten sposób symbolika wody wyjaśnia się w gestowych symbolach zanurzenia, w których wyróżnia się zarazem zagrożenie (potop jest bowiem powrotem do stanu niezróżnicowania) i zapowiedź odrodzenia (woda zdroj i woda żywicielka).

Można pokazać ponadto – i to jest czwarta figura rozumienia – jak w tym samym symbolu ulegają scaleniu liczne sfery doświadczenia lub przedstawień: zewnętrzne i wewnętrzne, witalne i spekulatywne; wielkie symbolizmy życia roślinnego wydały przez to najbardziej orgiastyczną schematyzację doświadczenia śmierci i odrodzenia oraz obrazową metafizykę pierwotnej sprzeczności, a nawet tożsamości przeciwieństw. [...]

DRUGIE STADIUM: HERMENEUTYKA

W czasach zapomnienia znaków sakralnych chcemy [...] znów usłyszeć zwrócone do nas wezwanie. Czy znaczy to, że możemy odzyskać pierwotną naiwność? Bynajmniej. Tak czy owak, coś zostało stracone bezpowrotnie, mianowicie bezpośredniość wiary. Atoli jeśli nie potrafimy podług pierwotnej wiary wżyć się już w wielkie symbolizmy nieba, życia roślinnego, wody, kamienia, księżyca, to przynajmniej my wszyscy, ludzie współcześni, możemy zdążać drogą krytyki ku pierwotnej naiwności. [...] Innymi słowy, jedynie interpretując, możemy ponownie słyszeć i rozumieć.

Tak oto wznieśliśmy się na drugi poziom pojmowania symboli; [...] przed nami otwarte pole właściwej hermeneutyki, czyli interpretacji za każdym razem dostosowanej do

danego tekstu. Dopiero w obrębie nowoczesnej hermeneutyki poczyną symbol składać sens w darze oraz zarysowywać się jego odszyfrowanie.

Cóż z tym problemem czyni hermeneutyka? Hermeneutyka ukazuje jako koło to, co nazwałem splotem – splotem stosunków łączących symbol, który daje i krytyka, który interpretuje. Koło to można wypowiedzieć wprost: „Należy rozumieć, żeby uwierzyć, lecz trzeba wierzyć, żeby zrozumieć”. Nie jest to błędne koło, a tym bardziej nie jest ono zgubne. Jest to koło ożywcze i pobudzające. Jakoż trzeba wierzyć, żeby zrozumieć; nigdy zaiste nie dotrze interpretator do tego, o czym mówi jego tekst, jeśli nie żyje w aurze badanego sensu. [...]

Hermeneutyka upomina się nie o pokrewieństwo istniejące między jednym życiem a drugim, lecz o pokrewieństwo myśli z tym, ku czemu zwraca nas życie, słowem – o pokrewieństwo myśli z rzeczą, o której się mówi. I w tym sensie należy wierzyć, żeby zrozumieć. A przecież tylko rozumiejąc, możemy uwierzyć. [...]

Hermeneutyka zatacza koło przez to, iż wychodząc od przedrozumienia, stara się przez interpretację rozumieć. Wszelako dzięki kołu zataczanemu przez hermeneutykę mogę dzisiaj obcować z *sacrum*¹, uwydatniając przedrozumienie, które ożywia interpretację. Tym samym hermeneutyka, zdobywcz „nowoczesności”, stanowi jeden z kilku środków, które pozwalają „nowoczesności” pokonać w sobie to, co ją doprowadziło do uniepamiętnienia *sacrum*. Jestem przeświadczony, że byt może znów do mnie przemówić, oczywiście już nie pod przedkrytyczną postacią wiary bezpośredniej, ale jako coś powtórnie bezpośredniego, do czego odnosi mnie hermeneutyka. Ta powtórna naiwność ma być pokrytycznym odpowiednikiem przedkrytycznej hierofanii. [...]

TRZECIE STADIUM: MYŚLENIE WYCHODZĄCE OD SYMBOLI

Chciałbym teraz naszkicować trzecie stadium pojmowania symboli; będzie to stadium czysto filozoficzne, stadium myślenia wychodzącego od symboli. [...]

Chciałbym zatrzymać się przy przykładzie, który, jak to zobaczymy, jest już z pogranicza filozofii symbolu. [...]

Przykład ten czerpię z dociekań, które wkrótce ogłoszę, na temat związków między ograniczeniem a złem (czy też, mówiąc bardziej dosadnie, między skończonością a winą). Jest ze wszech miar godne uwagi, że poza symboliczną mową winy inna nie istnieje: zrazu będzie to bardzo archaiczna mowa nieczystości, w której zło ujęte jest jako plama, skaza, a więc jako coś pozytywnego, co przychodzi z zewnątrz i kała. Jest to symbolika bezwzględnie pierwotna, do niczego niesprowadzalna i ulegająca

niezliczonym przekształceniom i nawrotom w koncepcjach coraz mniej magicznych; toteż prorok Izajasz odmalowuje widzenie stolicy Pańskiej w tych słowach: „Biada mi! Jestem zgubiony! Wszak jestem mężem o nieczystych wargach i mieszkam pośród ludu o nieczystych wargach”. Jeszcze dziś mówi się o zaszarganej reputacji albo o czystych intencjach.

Atoli jest jeszcze wiele innych symboli ludzkiego zła: symbole schodzenia na manowce, buntu, zbłądzenia i zatury, które występują w hebrajskim kontekście Przymierza, lecz które można odnaleźć u Greków w *hybris* i *hamartema*. Charakter taki będzie miał również symbol ujarzmienia, który Żydzi zaczerpnęli ze swojego historycznego doświadczenia egipskiej niewoli, oraz związany z nim symbol Wyjścia, który z kolei symbolizuje oswobodzenie w ogólności.

Jest ze wszech miar godne uwagi, że ta symbolika, że te symbolizmy nie są dodatkiem do zdobytej wcześniej świadomości zła, lecz tworzą mowę pierwotną, stanowiącą wyznanie grzechów. System symboliczny naprawdę jest tu objawieniem: jest w istocie logosem uczucia, które pozbawione go pozostałoby nieokreślone, zatarte, nieprzekazywalne.

Symbol naprawdę otwiera i odsłania dziedzinę doświadczenia. [...]

Cóż ma teraz począć filozof, którego trapią te symbole, któremu pomocą i radą służą fenomenologia religii i egzegeza?

Najistotniejsze, co może zrobić i za co odpowiedzialność spoczywa na jego samodzielnym myśleniu, polega na posługiwaniu się symbolem jako detektorem rzeczywistości i na opracowaniu – zgodnie ze wskazówkami danej mistyki – empiryki uczuć, której środek ciężkości i ośrodek odniesień tkwi w wielkich symbolach zła ludzkiego. Zadanie filozofa polega tedy nie na dokonaniu alegoryzującej interpretacji symbolu, ale na rozwiązywaniu zagadki człowieka na podstawie symboli chaosu, pomieszania i upadku. Uczynił to na przykład Kant w eseju o bezwzględny złu, gdzie mit o upadku posłużył mu do ujawnienia różnych form uczucia i postaci zła oraz do radykalizacji samowiedzy. Nie alegoryzuje on, lecz tworzy jako filozof ideę najbardziej złej zasady ze wszystkich złych zasad, która polegałaby na odwróceniu raz na zawsze hierarchii przebiegającej między intelektem a zmysłowością. Nie chcę przez to powiedzieć, że Kant wykorzystał w pełni możliwość myślenia wychodzącego od mitu; stawiam tylko jego próbę za wzór metodologiczny refleksji pobudzonej mitem i odpowiadającej za siebie. Bez pokarmu, jakiego mit niepostrzeżenie dostarcza myśleniu, temat przepada refleksji, a jeśli wchodzi do filozofii, to tylko jako idea, nawet gdy to jest idea „niezłębiona”, jak to Kant określił. [...]

Aby tę rzecz krótko rozstrzygnąć, powiem, iż symbol daje do myślenia, że cogito jest wewnątrz bytu, a nie odwrotnie; powtórna naiwność byłaby więc równocześnie powtórny przewrót kopernikańskim, okazywałoby się bowiem, że byt, który ustanawia się w cogito, odkrywa, iż akt, dzięki któremu odrywa się od całości, nadal należy do bytu zwracającego się doń z wezwaniem w każdym symbolu.

Źródło: Paul Ricoeur, *Symbol daje do myślenia*, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*, tłum. S. Cichowicz, Warszawa 1985.

Polecenie 2

Wybierz dowolny symbol występujący w historii kultury zachodniej i poddaj go interpretacji, przechodząc przez kolejne stadia zaproponowane przez autora tekstu.

Polecenie 3

Ricoeur omawia stosunek wiary i rozumienia. Odpowiedz na pytania, jakie są różnice i podobieństwa między jego ujęciem a stanowiskiem, jakie w sprawie relacji rozumu i wiary zajmowali filozofowie średniowieczni? Powołaj się na co najmniej dwóch takich filozofów.

Prezentacja TED

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem. Odpowiedz na pytanie, na czym polega antagonizujące stanowisko cywilizacji względem kultury?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16AGYN2o>

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Spróbuj odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób hermeneutyka Paula Ricoeura odnosi się do kultury i cywilizacji.

Ćwiczenie 1

W jaki sposób Paul Ricoeur przedstawił główną różnicę między kulturą a cywilizacją? Zaznacz poprawną odpowiedź.

- ☐ Cywilizacja niszczy kulturę poprzez wprowadzanie jej całkowitego przeciwieństwa.
- ☐ Kultura i cywilizacja mają się do siebie tak, jak pory roku. Rozwój i wzrost kultury odpowiada wiosnie i latu, zaś cywilizacja to zima, która znamionuje rozpad i śmierć kultury.
- ☐ Kultura różnicuje ludzi, a cywilizacja ich globalizuje.

Ćwiczenie 2

Które z czynników, zdaniem Ricouera, charakteryzują cywilizację? Zaznacz właściwe odpowiedzi.

Czynniki	Prawda	Fałsz
próba stworzenia uniwersalnego języka	☐	☐
myślenie racjonalne i związana z nim nauka	☐	☐
ujednolicenie stylu życia	☐	☐
uniwersalna technika i gospodarka	☐	☐
stosowanie polityki imperialnej	☐	☐
dążenie do skupienie wszelkiej władzy	☐	☐
zniesienie nierówności społecznych	☐	☐

Praca domowa

Przedstaw różnice między hermeneutyką kerygmatyczną a hermeneutyką podejrzeń. Spróbuj je zilustrować przykładami.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Hermeneutyka Paula Ricoeura

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia postać Paula Ricoeura;
- wyjaśnia, w jaki sposób Ricoeur badał znaczenie i sposoby interpretacji;
- omawia, czym są znak, symbol i alegoria i czym się od siebie różnią;
- analizuje różnice między hermeneutyką kerygmatyczną a hermeneutyką podejrzeń;
- omawia, w jaki sposób zanikanie symbolu powoduje kryzys mowy, który według Ricoeura jest źródłem kryzysu kultury;
- analizuje wątek relacji kultury i cywilizacji u Ricoeura.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- audiobook;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Hermeneutyka Paula Ricoeura”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i wykonanie polecenia numer 1: *Jaka jest różnica między wypowiedziami symbolicznymi i alegorycznymi? Jak można je wyjaśnić na przykładach?*
2. Jeśli nauczyciel uzna to za pomocne, może poprosić uczniów, żeby przed zajęciami samodzielnie odsłuchali audiobooka.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza ich odpowiedzi na pytanie z sekcji „Przeczytaj”. Czyta na głos wybrane z nich.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Czy zgodzicie się, że motorem napędowym myśli filozoficznej jest podejrzliwość? Jak podejrzliwość wpłynęła na poszukiwania filozoficzne Paula Ricoeura?*

Faza realizacyjna:

- 1. Praca z multimedium nr 1.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Klasa dzieli się na grupy i każda z nich opracowuje propozycje wykonania poleceń zgodnie z przydziałem:
 - grupa 1, polecenie nr 1: *Wysłuchaj nagrania i wyjaśnij własnymi słowami, w jaki sposób przebiega rozumienie symbolu w trzech kolejnych stadiach omawianych przez Ricoeura,*
 - grupa 2, polecenie nr 2: *Wybierz dowolny symbol występujący w historii kultury zachodniej i poddaj go interpretacji, przechodząc przez kolejne stadia zaproponowane przez autora tekstu,*
 - grupa 3, polecenie nr 3: *Ricoeur omawia stosunek wiary i rozumienia. Jakie są różnice i podobieństwa między jego ujęciem a stanowiskiem, jakie w sprawie relacji rozumu i wiary zajmowali filozofowie średniowieczni? Powołaj się na co najmniej dwóch takich filozofów.*Następnie przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
- 2. Praca z multimedium nr 2.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja TED”. Odczytanie polecenia nr 1: **Zapoznaj się z filmem. Na czym polega antagonizujące stanowisko cywilizacji względem kultury?** Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
- 3. Dyskusja.** Nauczyciel inicjuje dyskusję, prosząc uczniów, aby spróbowali odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób hermeneutyka Paula Ricoeura odnosi się do kultury i cywilizacji.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania zajęć uczniowie samodzielnie wykonują ćwiczenia nr 1 i 2 z zakładki „Prezentacja TED”. Wskazane osoby odczytują rozwiązania na forum klasy.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Przedstaw różnice między hermeneutyką kerygmatyczną a hermeneutyką podejrzeń. Spróbuj je zilustrować przykładami.

Materiały pomocnicze:

- Dybel P., *Oblicza hermeneutyki*, Kraków 2012.
- Przyłębski A., *Hermeneutyka: od sztuki interpretacji do teorii i filozofii rozumienia*, Poznań 2019.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.